

MONIKA RADWAŃSKA

Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika w Toruniu

**ODDZIAŁYWANIE OŚRODKA RDZENIOWEGO
AGLOMERACJI NA JEDNOSTKI MIEJSKIE REGIONU
(PRZYKŁAD MIASTA TORUNIA)**

Abstract: *The Influence of the Agglomeration Center on Urban Units in the Region (the Example of City Toruń).* The article addresses issues relating to the influence of the agglomeration's central city on urban settlement units in the region. The analysis was carried out on the basis of data on permanent migrations to Toruń from the towns in Kujawsko-Pomorskie province. Special attention was dedicated to the volume and intensity of migration flows, and on the age, sex and education structure.

Wprowadzenie

Przełom XX i XXI w. to okres szczególnie intensywnych przemian społeczno-demograficznych miast w Polsce. Zapoczątkowane w końcu lat 70. XX w. spadkowe tendencje w zakresie mobilności przestrzennej ludności uległy pogłębieniu. Zmniejszanie się rozmiarów migracji dotyczy głównie przemieszczeń ze wsi do miast. Jednocześnie obserwuje się większe, niż dotychczas, wartości odpływu ludności z miast na wieś oraz z wielkich miast do ich satelitów – małych miasteczek i wsi (por. Kowalska 1998; Stańczak 1998). Prezentowane opracowanie traktuje o współczesnym oddziaływaniu ośrodka rdzeniowego aglomeracji na pozostałe jednostki miejskie regionu. Obiektem uwagi jest Toruń, jeden z dwóch ośrodków rdzeniowych bipolarnej aglomeracji miejskiej Bydgoszczy i Torunia. Siła oddziaływania mierzona jest liczbą zameldowań osób pochodzących z miast usytuowanych w granicach aglomeracji oraz z pozostałych jednostek miejskich woj. kujawsko-pomorskiego. Za okres badań przyjęto lata 2003-2005. Podstawowym celem analizy jest rozstrzygnięcie kilku zasadniczych kwestii:

- 1) Jak kształtuje się strefa oddziaływania Torunia – jednego z ośrodków rdzeniowych bipolarnej aglomeracji miejskiej?
- 2) Które miasta woj. kujawsko-pomorskiego ciążą najbardziej do badanego ośrodka rdzeniowego?
- 3) Jaka jest rola małych miast regionu w kształtowaniu wielkości i natężenia napływu ludności do Torunia?
- 4) Jaka jest struktura demograficzno-społeczna osób migrujących do ośrodka rdzeniowego aglomeracji?

1. Trudności związane z delimitacją aglomeracji Bydgoszczy i Torunia

Pojawienie się nazwy „aglomeracja bydgosko-toruńska” było ściśle związane ze studiami prowadzonymi na przełomie lat 60. i 70. XX w. oraz pracami nad wstępną wersją planu zagospodarowania przestrzennego kraju do roku 1990. Teza o istnieniu tej aglomeracji uzyskała akceptację ówczesnych władz woj. bydgoskiego, znajdując swój wyraz w regionalnej koncepcji planistycznej (Maik *et al.* 1996). Badania empiryczne przeprowadzone przez Namysłowskiego (1980, 1982), Litowskiego (1980), Sokołowskiego (1988) dowiodły jednak, że więź między tymi dwoma miastami miała bardziej charakter postulatywny niż faktyczny. Późniejsza praca Sokołowskiego i Stachowskiego (1993) oparta na szczegółowej analizie procesów koncentracji sieci, więzi instytucjonalno-prawnych, układu powiązań komunikacyjnych i dojazdów do pracy potwierdziła, że „jeżeli nawet uznać, że wystąpiły kiedyś przesłanki dla sformułowania poglądu o kształtowaniu się tutaj dwubiegunowej aglomeracji miejskiej, to bieg zdarzeń późniejszych pomniejszył całkowicie ich wagę, a pogląd ów stał się historyczny” (Sokołowski, Stachowski 1993). Dynamiczny i autonomiczny rozwój obu miast w kolejnych latach po raz kolejny dowiódł, że pojęcie aglomeracji bydgosko-toruńskiej było raczej postulatem planistycznym i politycznym niż stanem faktycznym (Maik *et al.* 1996). Dlatego też w późniejszych opracowaniach naukowych znacznie częściej pojawiała się określenie aglomeracja Bydgoszczy i Torunia (aglomeracja bipolarna), które należy traktować jako swoisty układ dwóch aglomeracji: Bydgoszczy i Torunia (por. *ibid.*).

Próbie delimitacji układów aglomeracyjnych Bydgoszczy i Torunia podjęli Maik *et al.* (1996). W ramach obszaru obejmującego część trzech ówczesnych województw: bydgoskiego, toruńskiego, włocławskiego, i przyjęcia dwóch kryteriów, tj. stopnia zurbanizowania obszarów wiejskich oraz stopnia powiązań funk-

cjonalnych, wyodrębnili obszar o łącznej powierzchni 3795 km², w skład którego wchodziło 9 miast (Bydgoszcz, Toruń – ośrodki rdzeniowe oraz Nakło n. Notecią, Chełmża, Solec Kujawski, Koronowo, Szubin, Gniewkowo, Kowalewo Pomorskie) i 21 gmin. Na tak zdelimitowanym obszarze oparto analizę prezentowanego opracowania. Niemniej jednak ze względu na relatywnie małą liczbę jednostek miejskich usytuowanych w wyznaczonych granicach, analizę napływu migracyjnego do Torunia poszerzono o pozostałe miasta woj. kujawsko-pomorskiego ze szczególnym uwzględnieniem małych miast.

2. Małe miasta w woj. kujawsko-pomorskim

Małe miasta, za które w opracowaniu przyjmuje się jednostki liczące nie więcej niż 20 tys. mieszkańców, stanowią ważne ogniwa w sieci osadniczej woj. kujawsko-pomorskiego. Spośród 52 miejskich jednostek osadniczych aż 44 (tj. 84,6%) zaliczanych jest, z punktu widzenia kryteriów statystycznych, właśnie do tej kategorii wielkościowej. Spośród niej najwięcej jednostek (20) nie przekroczyło progu 5 tys. mieszkańców (tab. 1). W 2005 r. małe miasta zamieszkiwało ponad 328 tys. mieszkańców, co stanowiło blisko 26% ludności miejskiej województwa. Udział ten był o prawie 5% wyższy od odsetka ludności wszystkich małych miast w Polsce. W skład sieci osadniczej badanego województwa wchodzi jeszcze 6 miast średnich (20-200 tys.) skupiających 370,5 tys. mieszkańców, tj. (29,1% ludności miejskiej województwa) oraz dwa miasta duże (pow. 200 tys.), które zamieszkuje 574,1 tys. osób (45,1% mieszkańców miast regionu).

W granicach aglomeracji Bydgoszczy i Torunia poza ośrodkami rdzeniowymi usytuowanych jest 7 miast (tab. 1). Wszystkie klasyfikowane są umownie do grupy miast małych. Od najbliższego dużego miasta dzieli je nie więcej niż 30 km. Jednostki miejskie aglomeracji skupiają łącznie ok. 660 tys. osób, tj. 51,5% ludności miejskiej województwa, z czego na miasta małe przypada zaledwie 6,4%.

3. Miasta woj. kujawsko-pomorskiego jako obszar „źródłowy” migracji do Torunia w latach 2003-2005

W badanym okresie z miast woj. kujawsko-pomorskiego na pobyt stały przybyły do Torunia 1523 osoby. Stanowi to nieco ponad 40% imigrantów pochodzących ze wszystkich jednostek osadniczych (miast i wsi) badanego re-

Miasta woj. kujawsko-pomorskiego według wielkości w 2005 r.

Kategoria wielkościowa miasta (w tys.)	Liczba miast	Liczba ludności		Miasta
		(tys.)	(%)	
Duże (powyżej 200)	2	574,1	45,1	Bydgoszcz, Toruń
Średnie (20-200)	6	370,5	29,1	Brodnica, Chełmno, Grudziądz, Inowrocław, Świecie, Włocławek
Małe (poniżej 20) w tym:	44	328,0	25,8	
20-15	4			Chełmża, Nakło n. Notecią, Rypin, Solec Kuj.
15-10	9			Aleksandrów Kuj., Ciechocinek, Golub-Dobrzyń, Koronowo , Lipno, Mogilno, Tuchola, Wąbrzeźno, Żnin
10-5	11			Barcin, Gniewkowo , Janikowo, Kruszwica, Nowe, Pakość, Radziejów, Sępólno Krajeńskie, Strzelno, Szubin , Więcbork
poniżej 5	20			Brześć Kuj., Chodecz, Dobrzyń n. Wisłą, Górzno, Izbica Kuj., Jabłonowo Pom., Janowiec Wielkopolski, Kamień Krajeński, Kcynia, Kowal, Kowalewo Pom. , Lubień Kuj., Lubraniec, Łabiszyn, Łasin, Mrocza, Nieszawa, Piotrków Kuj., Radzyń Chełmiński, Skępe

Nazwy miast położonych w obrębie aglomeracji Bydgoszczy i Torunia (BiT) zostały pogrubione.

Źródło: Opracowanie własne.

gionu (por. Radwańska 2007). Imigranci z miast w zdecydowanej większości zamieszkiwali uprzednio małe miasta (45,3 %), wśród których dominowały ośrodki liczące 15-10 tys. osób (20,5%). Z miast średnich pochodzi 37,3% imigrantów, zaś z miast dużych 17,4% (tab. 2).

Przyjmując położenie jednostek miejskich woj. kujawsko-pomorskiego jako kryterium przestrzenne oraz uwzględniając ich usytuowanie względem zdelimitowanego obszaru aglomeracji w strukturze przestrzennej obszaru oddziaływania Torunia można wyróżnić dwie kategorie stref, tj. I – strefa wewnętrzna aglomeracji obejmująca wszystkie miasta badanej aglomeracji, oraz II – strefa zewnętrzna aglomeracji, w skład której wchodzi pozostałe jednostki miejskie województwa.

Największe znaczenie w zakresie wielkości napływu do Torunia w latach 2003-2005 ma strefa II – zewnętrzna. Pochodzi z niej ponad 68% badanej

grupy imigrantów. Strefa ta nie jest jednak jednorodna. Miasta o wysokich wartościach odpływu do badanej jednostki miejskiej występują tylko w jej częściach: północno-środkowej, południowo-środkowej i wschodniej, gdzie największe znaczenie mają miasta średnie: Grudziądz, Włocławek, Inowrocław (ryc. 1). Z każdego z nich Toruń w badanym okresie przyjął od 171-121 osób. Małe miasta wymienionych części strefy zewnętrznej cechowały znacznie niższe wartości bezwzględne odpływu do badanego ośrodka rdzeniowego aglomeracji. Najwięcej osób z tej grupy miast przybyło z Aleksandrowa Kuj., Golubia-Dobrzynia, Ciechocinka i Wąbrzeźna, gdzie wielkość odpływu do Torunia wyniosła od 73, przez 54 do 50 osób (ryc. 2). Znaczenie jednostek miejskich położonych w pozostałych częściach wyróżnionej strefy II, niezależnie od ich kategorii wielkościowej, w kształtowaniu wielkości napływu do badanego miasta jest marginalne.

Ze strefy I – wewnętrznej pochodzi niespełna 32% badanej grupy imigrantów. W układzie poszczególnych miast największą rolę w kształtowaniu wielkości napływu do Torunia odgrywa Bydgoszcz – drugi ośrodek rdzeniowy badanej aglomeracji bipolarnej. Pochodzi z niej aż 55,3% osób zamieszkujących uprzednio miasta badanej aglomeracji oraz 17% imigrantów wywodzących się ze wszystkich jednostek miejskich woj. kujawsko-pomorskiego (tab. 2, ryc. 1). Znaczenie pozostałych miast w kształtowaniu wielkości napływu jest dużo mniejsze i zależy od położenia danej jednostki względem badanego mia-

Tabela 2

Napływ ludności z miast woj. kujawsko-pomorskiego do Torunia
w latach 2003-2005

Kategoria wielkościowa miasta (w tys.)	Liczba osób	(%)	W tym miasta aglomeracji BiT	W tym miasta aglomeracji BiT (%)
Duże (pow. 200)	265	17,4	265	17,4
Średnie (20-200)	568	37,3	-	-
Małe (poniżej 20) w tym:	690	45,3	214	14,1
20-15	155	10,2	122	8,0
15-10	312	20,5	22	1,4
10-5 tys.	92	6,0	31	2,0
poniżej 5	131	8,6	39	2,6
Razem	1523	100,0	479	31,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów Urzędu Miasta w Toruniu.

sta. Istotną rolę odgrywają tylko te miasta, które usytuowane są w środkowej i wschodniej części wyróżnionej strefy wewnętrznej. Spośród nich najwięcej osób przybyło z Chełmży – 106 (por. ryc. 1).

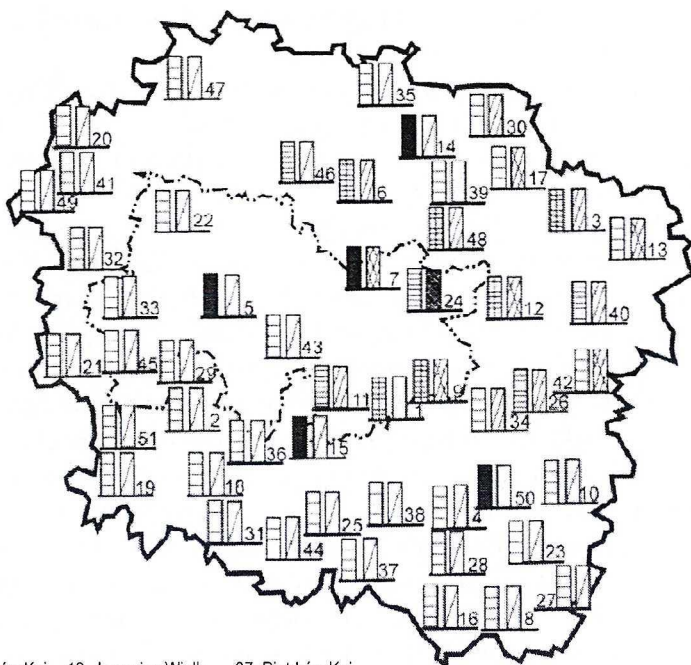
Znaczenie bezwzględnych wielkości odpływu z poszczególnych jednostek miejskich do Torunia dla celów porównawczych jest ograniczone. Wynika to z tego, że porównywanym wielkościom odpowiada różna liczba ludności miast „źródłowych”. Aby zwiększyć możliwość porównań oraz określić natężenie odpływu do Torunia, dla każdego z miast badanego regionu obliczono współczynniki odpływu¹. Wartość wyższą od średniej dla województwa, która wyniosła 1,92‰ uzyskało 16 miast, z czego tylko 3 to miasta położone w strefie I- wewnętrznej (Chełmża, Gniewkowo, Kowalewo Pomorskie) (ryc. 1). Każda z tych jednostek miejskich usytuowana jest w szerokim pasie rozciągającym się na wschód od Torunia. Wśród nich najwięcej osób na 1000 mieszkańców miasta źródłowego przybyło do badanego ośrodka z małych miast, tj. Kowalewa Pomorskiego, Chełmży, Aleksandrowa Kuj., Jabłonowa Pomorskiego (ryc.1). Wartość współczynnika odpływu wyniosła tu od 9,4‰, przez 6,9‰, 5,9‰ do 5,2‰. Warto dodać, że średnia wartość współczynnika odpływu do Torunia w grupie miast małych wyniosła 2,1‰. Największe dysproporcje między bezwzględną wartością odpływu a wielkością zrelatywizowaną do liczby mieszkańców danego miasta w połowie badanego okresu wystąpiły w grupie największych miast województwa (Bydgoszczy, Włocławku, Grudziądzu). Należy nadmienić, że średnia wartość współczynnika odpływu z poszczególnych grup miast była niższa od średniej wojewódzkiej i wyniosła w grupie miast średnich 1,5‰, zaś dużych 0,46‰.

Siłę oddziaływania Torunia na jednostki miejskie regionu określono również przez ustalenie, jaki odsetek w grupie osób wymeldowanych z poszczególnych miast woj. kujawsko-pomorskiego stanowią osoby, które zameldowały się w badanym ośrodku rdzeniowym aglomeracji. Przeprowadzona analiza dowodzi, że miasta, z których największy odsetek emigrantów osiedla się w Toruniu usytuowane są w szerokim pasie rozciągającym się na wschód i północny-wschód od badanego ośrodka aglomeracji (ryc. 2). Wśród nich najwyższy udział mają: Chełmża (54,1%), Kowalewo Pomorskie (41,5%) oraz

---

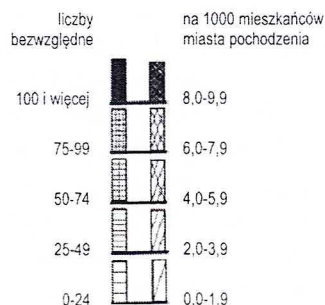
¹ $W_o = \frac{O_t}{L_t} \times C$ gdzie: W_o – współczynnik odpływu do Torunia z badanego miasta w ana-

lizowanym okresie; O_t – sumaryczna wielkość odpływu z badanego miasta w latach 2003-2005, L_t – liczba ludności badanego miasta w połowie analizowanego okresu; C – stała (1000).

Miasta:

1. Aleksandrów Kuj.	19. Janowiec Wielk.	37. Piotrków Kuj.
2. Barcin	20. Kamień Krajeński	38. Radziejów
3. Brodnica	21. Kcynia	39. Radzyń Chełmiński
4. Brześć Kujawski	22. Koronowo	40. Rypin
5. Bydgoszcz	23. Kowal	41. Sępólno Krajeńskie
6. Chełmno	24. Kowalewo Pom.	42. Skępe
7. Chełmża	25. Kruszwica	43. Solec Kujawski
8. Chodecz	26. Lipno	44. Strzelno
9. Ciechocinek	27. Lubień Kuj.	45. Szubin
10. Dobrzyń n. Wistą	28. Lubraniec	46. Świecie
11. Gniewkowo	29. Łabiszyn	47. Tuchola
12. Golub-Dobrzyń	30. Łasin	48. Wąbrzeźno
13. Górzno	31. Mogilno	49. Więcbork
14. Grudziądz	32. Mroczka	50. Włocławek
15. Inowrocław	33. Nakło n. Notecią	51. Znin
16. Izbica Kujawska	34. Nieszawa	
17. Jabłonowo Pom.	35. Nowe	
18. Janikowo	36. Pakość	

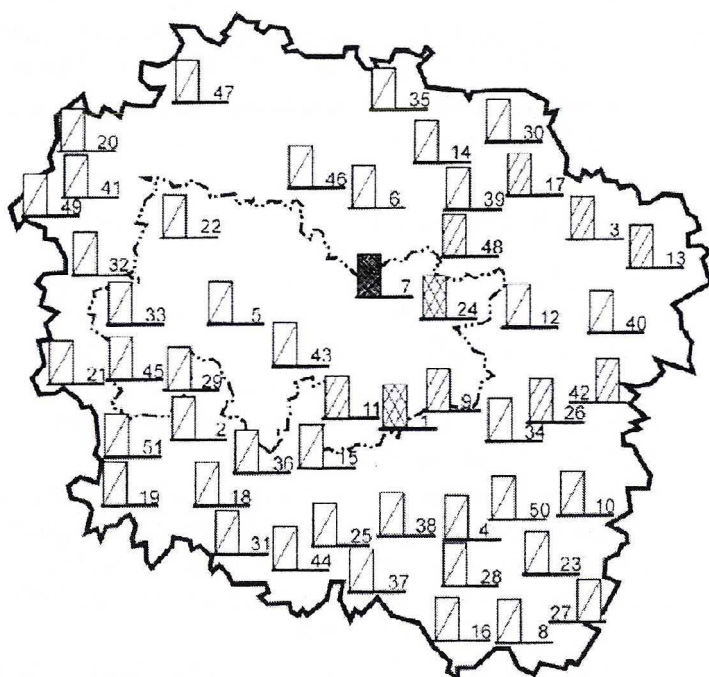

--- granice aglomeracji Bydgoszy i Torunia
(za: Maik et al. 1996)

Bydgoszcz miasta aglomeracji Bydgoszczy i Torunia

Ryc. 1. Odpływ ludności z miast woj. kujawsko-pomorskiego do Torunia w latach 2003-2005

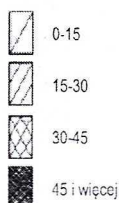
Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów Urzędu Miasta w Toruniu (ryc. 1-3).

Miasta:

1. Aleksandrów Kuj.	19. Janowiec Wielk.	37. Piotrków Kuj.
2. Barcin	20. Kamień Krajeński	38. Radziejów
3. Brodnica	21. Kcynia	39. Radzyń Chełmiński
4. Brześć Kujawski	22. Koronowo	40. Rypin
5. Bydgoszcz	23. Kowal	41. Sępólno Krajeńskie
6. Chełmno	24. Kowalewo Pom.	42. Skępe
7. Chełmża	25. Kruszwica	43. Solec Kujawski
8. Chodecz	26. Lipno	44. Strzelno
9. Ciechocinek	27. Lubień Kuj.	45. Szubin
10. Dobrzyń n. Wisłą	28. Lubraniec	46. Świecie
11. Gniewkowo	29. Łabiszyn	47. Tuchola
12. Golub-Dobrzyń	30. Łasin	48. Wąbrzeźno
13. Górzno	31. Mogilno	49. Więcbork
14. Grudziądz	32. Mroczka	59. Włocławek
15. Inowrocław	33. Nakło n. Notecią	51. Żnin
16. Izbica Kujawska	34. Nieszawa	
17. Jabłonowo Pom.	35. Nowe	
18. Janikowo	36. Pakość	

Udział osób zameldowanych w Toruniu
spośród wszystkich wymeldowanych
z danego miasta (%)

— · · · granice aglomeracji Bydgoszy i Torunia
(za: Maik et al. 1996)

Bydgoszcz miasta aglomeracji Bydgoszczy i Torunia

Ryc. 2. Udział osób, które zameldowały się w Toruniu
spośród wszystkich wymeldowanych z danego miasta w latach 2003-2005

Aleksandrów Kujawski (32,3%), a więc miasta małe położone najbliżej Torunia, które uzyskały również najwyższe wartości współczynników odpływu. Dość wysoki odsetek (od 30%-20%) odnotowano też w małych miastach położonych w środkowo-wschodniej i wschodniej części badanego regionu m.in. w Golubiu-Dobrzyniu, Wąbrzeźnie, Gniewkowie, Skępe oraz Górznie.

4. Struktura płci i wieku badanej grupy imigrantów

W strukturze płci badanej grupy imigrantów nieznacznie dominują kobiety (840 osób) stanowiąc 55,2% osób przybyłych z miast regionu. Przewaga jest widoczna w każdej grupie wielkościowej jednostek miejskich. Dominacja kobiet wśród osób zmieniających stałe miejsce zamieszkania jest w Polsce zjawiskiem powszechnym, co zostało wielokrotnie potwierdzone w badaniach m.in. Holzera (1999), Warych-Juras (2006).

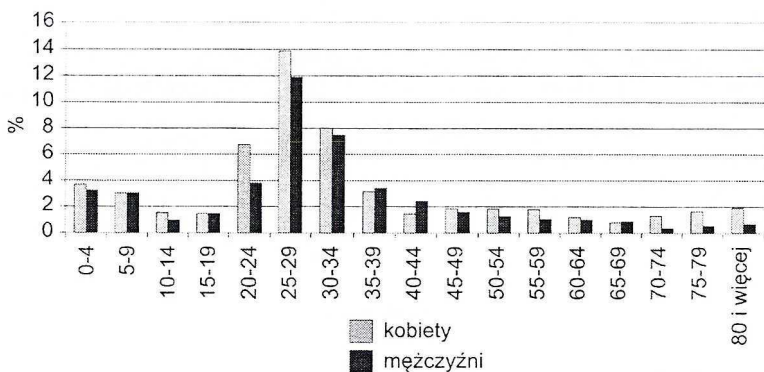
Biorąc pod uwagę wiek migrantów można zauważyć, że nadwyżka kobiet występuje w większości wydzielonych grup wiekowych. Szczególnie dynamiczny wzrost dysproporcji w strukturze płci i wieku zaznacza się wśród osób, które przekroczyły 70. rok życia. Wartość współczynnika feminizacji osiąga wówczas poziom 322 kobiet na 100 mężczyzn.

Brak równowagi płci w najbardziej mobilnej grupie wiekowej imigrantów, tj. 25-29 lat (ryc. 3) pozwala przyjąć tezę, że decyzję o przeprowadzce do innego miasta najczęściej podejmują ludzie młodzi, którzy nie założyli jeszcze własnych rodzin. Ponadto można wnioskować, że przyczyną migracji było dążenie do podniesienia poziomu wykształcenia² oraz relatywnie większy potencjalny rynek pracy niż w miastach mniejszych niż Toruń, skąd w większości wywodzą się imigranci. Istotność tego przypuszczenia wzmacnia to, że badane miasto zaliczone do ośrodka trzeciego rzędu w hierarchii funkcjonalnej miast³ jest atrakcyjne z punktu widzenia podejmowania decyzji migracji szczególnie dla osób zamieszkujących uprzednio miasta plasujące się na niższych poziomach (Radwańska 2007).

---

² Pilotażowe badania ankietowe przeprowadzone przez autorkę dotyczące przyczyn migracji potwierdzają, że znaczny odsetek toruńskich imigrantów stanowią absolwenci Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, którzy po ukończeniu studiów postanawiają na stałe pozostać w mieście.

³ Analizę odniesiono do hierarchii funkcjonalnej miast Polski opracowanej przez Sokolowskiego (2006) a ustalonej na podstawie pozycji zajmowanej na skali centralności. Wyróżnia ona VII poziomów hierarchicznych, tj. **I. krajowy**, obejmuje stolicę państwa; **II. regionalny**; **III. subregionalny**, wśród miast woj. kujawsko-pomorskiego poziom ten osiągnęły dwa ośrodki,

Ryc. 3. Struktura płci i wieku badanej grupy imigrantów przybyłych do Torunia w latach 2003-2005

Zależność między natężeniem migracji stałych a wiekiem migrantów została formalnie ujęta w modelu Rogersa (1980). W prawostronnie asymetrycznym profilu migracji zaznaczają się trzy wierzchołki i trzy najniższe punkty, odpowiadające różnym rocznikom (Dzieciuchowicz 1995). Wzniesienia odpowiadają kolejno: grupie niemowląt migrującej ze swoimi rodzicami, osobom rozpoczynającym samodzielne życie rodzinne i zawodowe oraz migrantom w wieku emerytalnym. Rozkład migracji według wieku z miast woj. kujawsko-pomorskiego do Torunia w latach 2003-2005 w dużym stopniu nawiązuje do rozkładu modelowego. Podobieństwa występują w układzie dwóch pierwszych wzniesień, przy czym należy zaznaczyć, że pierwsze z nich jest dużo niższe niż w rozkładzie wzorcowym. Odmienne kształtuje się natomiast odcinek końcowy, w którym brakuje wyraźnego wzniesienia emerytalnego (ryc. 3). Przyczyn takiego stanu należy upatrywać w tym, że mechanizmy rządzące migracjami osób starszych w Polsce są odmienne od tych w rozwiniętych krajach Europy Zachodniej czy Ameryki Północnej (por. Korcelli *et al.* 1992). W bogatych społeczeństwach zachodnich migracje emerytalne mają charakter swobodnego wyboru a ich realizacja jest możliwa głównie dzięki zgromadzonym oszczędnościom. W przypadku Polski tylko mniej intensywne

tj. Bydgoszcz i Toruń; IV. i V. **mezoregionalny**, w badanym województwie na poziomie IV znalazł się Włocławek zaś na V takie miasta, jak: **Grudziądz, Inowrocław, Lipno, Świecie, Rypin, Tuchola, Radziejów, Ciechocinek, Brodnica, Szubin, Chełmno, Mogilno, Kruszwica, Aleksandrów Kuj., Żnin, Golub-Dobrzyń**; VI. **ponadlokalny**; VII. **lokalny**. Na poziomie VI i VII znalazły się pozostałe miasta woj. kujawsko-pomorskiego (Sokołowski 2006, s. 160-161).

przemieszczenia następujące w początkowej fazie wieku emerytalnego, mają charakter zamierzony (dobrowolny). Ich zasadniczym celem jest zapewnienie sobie lepszych warunków życia w otoczeniu dzieci (Dzieciuchowicz 1995, za Synak 1983). Relatywnie częstsze relokacje w końcowej fazie życia nie mają już charakteru swobodnego wyboru, a za ich główne przyczyny wskazuje się motywy zdrowotne oraz konieczność zapewnienia opieki osobie starszej lub przez tę osobę innemu członkowi jego rodziny (*ibid.*).

5. Wykształcenie⁴

Wykształcenie ludności jest swoistym wyznacznikiem pozycji, jaką dane miasto zajmuje na płaszczyźnie gospodarczej, społecznej i kulturowej. Znaczny udział ludności dobrze wykształconej implikuje potencjalne zasoby wysoko kwalifikowanych kadr. Bez niej liczne instytucje stanowiące o rozwoju miejskich ośrodków regionalnych nie mogłyby sprawnie funkcjonować (por. Dzieciuchowicz 1995). Potencjał „kapitału ludzkiego” danego miasta może wzrosnąć, jeżeli w strukturze imigrantów będą dominować osoby dobrze wykształcone. O zjawisku takim można mówić w przypadku Torunia, gdzie w latach 2003-2005 z miast badanego regionu dominował napływ osób z wykształceniem wyższym. Migranci o takim wykształceniu stanowili blisko 44% z czego 17,3% pochodziło z miast średnich, 17,2% z małych zaś 8,9% z miast dużych. Dość wysoki (36,4%) był również udział osób z wykształceniem średnim i policealnym, które posiadały przede wszystkim osoby pochodzące z miast małych (17,6%) oraz średnich (13,5%). Imigranci o takim wykształceniu zamieszkujący uprzednio duże miasta stanowili zaledwie 5,3% ogółu napływających. Udział osób deklarujących niższy poziom wykształcenia wyniósł odpowiednio: zawodowe (9,6%), podstawowe (6,1%). W obu przypadkach najwięcej osób pochodziło z małych miast, zaś wraz ze wzrostem klasy wielkościowej jednostek miejskich ich liczba malała.

Rozpatrując wykształcenie osób pełnoletnich, które przybyły do Torunia w latach 2003-2005 w układzie wydzielonych grup wielkościowych miast pochodzenia, stwierdzono że w każdej z nich występują bardzo mocno podwyższone udziały osób dobrze wykształconych. Sytuacja ta może świadczyć o braku możliwości zatrudnienia osób z wysokimi kwalifikacjami, a po-

---

⁴ Analiza wykształcenia obejmuje osoby, które w momencie przeprowadzki były pełnoletnie.

średnio również o ogólnym kryzysie społecznym i gospodarczym miast woj. kujawsko-pomorskiego. Wysoka mobilność osób dobrze wykształconych wynika z wyższych umiejętności zdobywania i przetwarzania informacji, w tym także ofert pracy (por. Bukowski *et al.* 2005).

Podsumowanie i wnioski

W świetle przeprowadzonej analizy można wysunąć następujące wnioski:

1. Wewnątrz regionu kujawsko-pomorskiego daje się zauważyć wyraźny podział na strefę silnego i słabego oddziaływania ośrodka rdzeniowego aglomeracji na jednostki miejskie regionu. Strefa najsilniejszego ciężenia występuje w miastach usytuowanych w szerokim pasie rozciągającym się na wschód od Torunia obejmując zarówno jednostki miejskie wyróżnionej strefy I – wewnętrznej, jak i strefy II – zewnętrznej. Występowanie w pozostałych częściach województwa zdecydowanie niższych wartości odpływu do badanego ośrodka tak bezwzględnych, jak i zrelatywizowanych do liczby ludności miasta źródłowego może być konsekwencją silniejszego oddziaływania drugiego ośrodka rdzeniowego badanej aglomeracji bipolarnej – Bydgoszczy.
2. Największą rolę w kształtowaniu bezwzględnych wielkości napływu do Torunia spośród miast badanego regionu odgrywa Bydgoszcz – drugi ośrodek rdzeniowy, zaś w przypadku wielkości zrelatywizowanych do liczby ludności miasta „źródłowego” rola ta przypada małemu miastu – Chełmży.
3. Rola małych miast w kształtowaniu zarówno wielkości, jak i natężenia napływu do Torunia jest bardzo duża. Pozostaje jednak zależna od usytuowania danej jednostki względem badanego miasta. Wysokie wartości odpływu – tak bezwzględne, jak i zrelatywizowane do liczby mieszkańców miasta pochodzenia cechują tylko jednostki miejskie usytuowane we wschodniej części woj. kujawsko-pomorskiego.
4. Migracje z miast woj. kujawsko-pomorskiego do Torunia mają charakter selektywny, co z demograficznego punktu widzenia skutkuje różnicowaniem rozkładu płci i wieku, zaś na płaszczyźnie społecznej znajduje swe odzwierciedlenie w strukturze wykształcenia imigrantów. Badane miasto jest szczególnie atrakcyjnym miejscem zamieszkania dla ludzi młodych i dobrze wykształconych, wśród których w strukturze płci dominują kobiety. Wpływa to korzystnie na sytuację demograficzno-społeczną miasta oraz

powiększa jego potencjalny „kapitał ludzki”. Obserwując jednak zmiany zachodzące w całym kraju należy podejść do tego z pewną ostrożnością. Coraz częściej bowiem przenoszenie się z miejsca na miejsce staje się wykładnią sukcesu, nie tylko zawodowego. Przypuszczać zatem można, że pokolenie młodych toruńskich imigrantów będzie jeszcze wielokrotnie zmieniać miejsce zamieszkania, traktując obecnie zamieszkiwaną miejscowość jako punkt wyjścia do dalszych przeprowadzek, ku większym i prężniej działającym miastom, nie tylko w Polsce (Radwańska 2007).

Literatura

- Bukowski M., Lewandowski P., Magda I., Zawistowski J., 2005, *Praca i wzrost*, [w:] *Zatrudnienie w Polsce*, M. Bukowski (red.). Min. Gospodarki i Pracy, Dep. Analiz i Prognoz Ekonomicznych, Warszawa.
- Dzieciuchowicz J. Z., 1995, *Determinanty demograficzne i społeczno-ekonomiczne redystrybucji przestrzennej ludności aglomeracji miejskich. Przykład aglomeracji łódzkiej*. Wyd. UŁ, Łódź.
- Holzer J. Z., 1999, *Demografia*. PWE, Warszawa.
- Korcelli P., Gawryszewski A., Potrykowska A., 1992, *Przestrzenna struktura ludności Polski. Tendencje i perspektywy*. Studia KPZK PAN, t. XCVIII, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
- Kowalska A., 1998, *Uwagi o sytuacji demograficznej Polski u progu XXI w.* Studia Demograficzne, nr 1, s. 109-122.
- Litowski G., 1980, *Integracja ekonomiczna i społeczna miast na przykładzie Bydgoszczy i Torunia*. Wyd. UMK, Toruń.
- Maik W., Sokołowski D., Brudnicki R., 1996, *Proces transformacji gospodarki i zmiany struktury przestrzennej aglomeracji Bydgoszczy i Torunia*, [w:] *Agglomeracje miejskie w procesie transformacji: II*, P. Korcelli (red.). Zeszyty IGiPZ PAN, nr 42, s. 57-93.
- Namysłowski J., 1980, *Ośrodki codziennych dojazdów w systemie miast nad Wisłą*. AUNC, Geografia XV, Toruń, s. 69-94.
- Namysłowski J., 1982, *Systemy lokalne nad dolną Wisłą*. AUNC, Geografia XVII, Toruń, s. 53-70.
- Radwańska M., 2007, *Napływ ludności do Torunia w latach 2003-2005*. Maszynopis.
- Rogers A., 1980, *Migration Patterns and Population Redistribution*, Laxenburg, IIASA.
- Rosset E., 1975, *Demografia Polski t. 1*. PWN, Warszawa.
- Sokołowski D., 1988, *Próba delimitacji konurbacji bydgosko-toruńskiej w świetle dotychczasowych badań i planowanych zamierzeń rozwojowych*. Masz. pracy magisterskiej.

- Sokołowski D., 2006, *Funkcje cmentarne i hierarchia funkcjonalna miast w Polsce*. Wyd. UMK, Toruń.
- Sokołowski D., Stachowski J., 1993, *Aglomeracja bydgosko-toruńska w latach 1970-1988*. AUNC, Geografia XXV, Nauki Matematyczno-Przyrodnicze, z. 85, Toruń, s. 109-129.
- Stańczak J., 1998, *Ocena natężenia i kierunków przemieszczeń terytorialnych ludności na obszarze Polski*, [w:] *Ruchliwość przestrzenna ludności w okresie przemian ustrojowych*, D. Szymańska (red.). Wyd. UMK, s. 191-194.
- Synak B., 1983, *Motywacje i mechanizmy migracji osób starszych ze wsi do miast*. „Wieś i Rolnictwo”, 2.
- Warych-Juras A., 2006, *Struktury ludności migrującej w miastach Polski Południowo-wschodniej*, [w:] *Kierunki przekształceń struktury gospodarczej miast*, J. Słodczyk, E. Szafranek (red.). Uniwersytet Opolski, Opole, s. 479-488.
- Więclaw-Michniewska J., 2006, *Krakowskie suburbia i ich społeczność*. IGiGP, UJ, Kraków.